

וזאת היתה מדונה גבוהה שצייתו לדבר ה' בלי תערומות אף שהיה נראה כהתרחקות. ומתוך חיבתם על מעלתם הזאת חזר ומנאן בפרטי כל שבט ושבט עם שם נשיאו וגם חזר על סכום פקודי כל העדה.

ויש להוסיף שבמסי ר"ה (יז.) דרשו חז"ל (מיכה ז, יח) "מי איל כמוך נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו" למי נושא עון למי שעובר על פשע, אי"ר אחא בר חנינא אליה וקוץ בה [אליה שמינה יש כאן וקוץ בה, שדבר תנחומין יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה], לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו אלא למי ששמים עצמו כשירים. ולכן נתרבתה חיבת עם קודש שהרי גם כאן עשו עצמן כשירים ולא חשו על כבוד עצמן כלל.

ומהנה ישראל יתרהק מסיבות אלה כנגד מרחק של תחום שבת כמו שנאמר (ב, ב) "מנגד סביב לאהל מועד יחנו", עיי"ש ברש"י, וכתוב (שם נד) "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו". והנה בוודאי היתה לכל אחד מישראל תשוקה להיות סמוך למקום השראת השכינה וכל אחד עשה מקום חנייתו קרוב להמשכן, וצוה הקב"ה שיחנו איש על דגלו רחוק מיל מהמשכן, ולא מצינו שיתרעמו בני ישראל על התרחקותם. משל למה הדבר דומה לאחד שצוה לסלק את היושבים ראשונה במקומם המכובד בבית הכנסת ולהושיבם מאחורי הבימה, ולא עוד אלא שמושיב אחרים תחתיהם, הלא בוודאי ירתח לברם על העול אף אם ימשלו ברוחם מלמלאות פיהם בדברי בוז וקלון. אבל ישראל קדושים הם ולא הרהרו כלל על אמרת אלוך שהרי זהו רצונו ית', וכדאי במדרש רבה (סוף פרשה א) "ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו" שרחקו עצמן מן המשכן ונתנו מקום ללוים לחנות סביב למשכן, ע"כ.

ע
ע

(5) טעמים לתורה

1. דן גור אריה, יסע בסוף מחנהו, ואשר ונפתלי יסעו לפניו, כדי שגבורי דן יחדפו תיכף את האויב, המתנפל על המחנה מאחוריה. — לפיכך נאמר במיוחד במחנה דן "יסעו לדגליהם", שדן ראש הדגל יסע ראשונה ואחריו אשר, ורק בסוף המחנה יסע נפתלי, וכן מבואר בהראב"ע לקמן (י" כ"ה), וז"ל מאסף לפי הדגלים כי נפתלי הוא באחרונה עכ"ל. הרי לך מפורש, שהאמור כאן "יסעו לדגליהם" בא ללמד, שדן יסע ראשונה במחנהו ונפתלי בסוף המחנה, והטעם בזה א"ל, שנפתלי, שהוא קל ברגליו (אילה שלוחה), יסע באחרונה, כדי שאם ירגיש אויב מאחוריו ירוץ ויגיד לכל המחנות לעמוד עמו בקשרי המלחמה.

1. (לא) לאחרונה יסעו לדגליהם. המלה "לדגליהם" אינה בשאר המחנות ולמה באה במחנה דן? והנה האברבנאל כתב, שבשעת המלחמה הסכנה היותר עצומה היא בפני המחנה, כי שם על הרוב יבא האויב להלחם ולכך ישימו שם תמיד היותר גבורים ועצומים, ולכך היה לצד מזרח דגל מחנה יהודה ועמו יששכר וזבולן והיה להם קפ"ו אלף ות' יוצאי צבא, היינו יותר מכלל מחנה אחר, והסכנה אחריה היא לפי דרך הלוחמים באחרית המחנה, כי אולי יבא האויב משם, כאשר עשה עמלק ויזנב כל הנחשלים, ומפני זה הושם דגל מחנה דן באחרונה, מאסף לכל המחנות לפי, שאחרי יהודה, היו פקודי דן, אשר ונפתלי (קנ"ז אלפים ות"ר) יותר מפקודי דגל ראובן או דגל אפרים, כי מן הצדדים (מדרום או מצפון) לא יבואו האויבים ע"פ רוב, עכ"ל. והנה בתוך מהנהק יהודה בוודאי ששבט יהודה נסע ראשונה, שהרי הוא "גדול המחנה" במספר ובגבורה, אבל במחנה דן, מכיון שהסכנה היא מאחור, שמא יפול האויב בסוף המחנה, היה ראוי ששבט דן, המצטיין בגבורתו וכנאמר:

שיאו
כ' נ' 33

למהותו של הסדר במחנה ישראל

1. "דגל מחנה דן צפנה לצבאתם... לאחרונה יסעו לדגליהם" (במד' ב, כה, לא). בתום פירוט דגלי השבטים, תנייתם ונסיעתם, מופיע מקום חנייתו של שבט דן. אליו מצורפים מחנות אשר ונפתלי, והכתוב קובע ש"לאחרונה יסעו"; בנסוע המחנות, נע מחנהו של דן אחרון. מתי נקבע סדר זה? — התאריך הפותח את פרשתנו הוא: "באחד לחדש השני, בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים" (במד' א, א); בא' אייר זה, ציווה ה' למנות את בני ישראל — כמובא בראש הפרשה — ומיד אחר-כך, קבע ה' את סדר החניה סביב המשכן. חז"ל אמרו, שהשורש לסדר חניה זה מקורו במתן-תורה: כשראו ישראל את המלאכים מסודרים מחנות-מחנות, נתאוו לסדר זה, וביקשו שגם הם יחולקו למחנות (תנח"י במד' יב).

2. עוד אמרו, ששורש הסדר נעוץ בנשיאת ארונו של יעקב ממצרים ארצה; שפסדר שסידר יעקב את בניו סביב מיטתו, כך חנו סביב המשכן (תנח"י שם, יד). שני הטעמים מצביעים על כך, שהסדר אינו מקרי, ואינו נובע מטעמים של תכנון ויופי גשמי. סידור המלאכים בשמים הוא ודאי עניין רוחני נאצל,

(2)

וישראל - באותה שעת-התעלות גדולה בסיני - חמיו את הערך הרוחני שראו בסדר המלאכים.
 מכל מקום, קביעת סדר המחנות שבפרשתנו נעשתה קשנה לאחר מתן-תורה, ולכאורה גם מיקומו של דן כ"קאספ לכל המחנות" (במד' י, כה) נקבע מן הסתם רק עתה, בידי ה'.

מי ישב בשורה האחרונה בעת השיעור?

אך האמת היא, שדן היה אחרון בסידור השבטים, עוד לפני מתן-תורה: מיד עם היציאה ממצרים בא עמלק, "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך" (יברי' כה, יח). וקמי הצליח לזנב בקצה המחנה? - בשבט דן. שכיוון שעבדו עבודה-זרה היה הענן פולטם - והיינו: "נחשלים", חסרי-כוח מתמת החטא

6

7

11- ואז היה עמלק מצליח להכותם (תתי' תצא י).

נמצא, שעוד קודם הקמת המשכן, נסע שבט דן באחרונה. מי אמר לו לנסוע בסוף? - אף לא אחד. דבר זה נעשה על-פי בחירתו! כשם שבחר לעבוד עבודה-זרה, להיות אחרון לכל דבר שבקדושה, כך גם בחר לפגור אחר שאר השבטים, המתקדמים בהתלהבות קודש למתן-תורה; ההולכים ונטהרים ממ"ט שערי הטומאה. (אגב: גם בתקופת השופטים, דן הוא הראשון לחטוא בעבודה-זרה: שש מאות מאנשיו הופכים את פסל מיכה לפסל שבטי, עוד קודם ששאר השבטים חטאו בו - שופ' יח).

16

מחנה ישראל, אינו קיבוץ מקרי של אנשים המחפשים מסגרת חברתית או מדינית, כ-אם מחנה שעיקרו קדושה. לפיכך, קיימת התאמה, בין מיקום השבט בתוך מחנה ישראל, לבין רמתו הרוחנית; בהתאם לרמתו הרוחנית הירודה, נדחף דן מעצמו לפאתי המחנה, וממילא - נעשה גם ח'שוף לפגיעתו של עמלק. (עיין בהרחבה: שיחות לספר ויקרא' שיחה יד, "מקומו של אדם", בעניין הרחקת המצורע מגי המחנות).

וכמדומני, שטמון כאן כלל רוחני יסודי:

אותה מעלה ששיג האדם בכוח בחירתו, בכוח מאמציו האישיים - היא שיקבעו לו לבסוף מן השמים! ומכיוון שדן בחר להיות מאחור מבחינה רוחנית - לכן, כשסידר ה' את סדר נסיעתם של שבטי י-ה, קבע לדן את המקום ששבט זה בחר לעצמו מכבר.

28

כוחה המכריע של הבחירה העצמית

וכך הוא גם מן העבר השני: מיהו זה ההולך בראש מחנה ה' מיהו שנבחר לצעוד ראשון אל ארץ ישראל? - שבט יהודה. ומדוע דווקא הוא? - קאה מוהו נשיא השבט ותבין: "ונשיא לבני יהודה נחשון בן עמינדב" (במד' ב, ג). נחשון, שבחר לקפוץ ראשון לים סוף (רשיי לתהלי קיד, ב) - הוא שנבחר לנסוע בראש כל המחנות! בחירתו האישית של האדם, היא הקובעת את מקומו ואת מעמדו; ומי שבחר להנהיג את ישראל בשעה קשה, בין גלי הים - זוכה כעת בהנהגה, במלוכה: "ויעבר מלכם לפניהם, והי בראשם" (מיכה ב, ג).

31

36

אנו נוהגים לומר, שהקדוש-ברוך-הוא כותב וחותם ביום הדין את גזר-זיננו. אך האמת היא, שהקב"ה כותב לפי מה שאנו מכתיבים במעשינו! מובן, שיש גם דברים הנגזרים מלמעלה - אך רוב הדברים, נקבעים בידי האדם.

41

והבחירה - הנה אישית. היינו: גם כשהשבט פכלל בוחר לו דרגה רוחנית מסויימת, עדיין פתוחה הדרך בפני כל יחיד מבני השבט, להעמיד עצמו

בדרגה רוחנית גבוהה יותר. והראיה: בניית המשכן לה'. כאן, מתחברים שני קצות המחנה! אהליאב בן אחיסמך למטה דן, מנצח על המלאכה לצדו של בצלאל בן אורי למטה יהודה. הרי לנו, שהי "לא נשא פני שרים, ולא נפר שוץ לפני דל" (לא נבדל בפניו העשיר מן העני - איוב לד, יט. שמו"ר סו"פ מ). אף שהנך בן השבט שריחק עצמו מן הקודש, הרי שאם יהיו מעשיך ראויים - תוכל לבנות משכן לקדושה בישראל, בדיוק כבצלאל, בן השבט הקרוב ביותר לקודש. מוצאו, סביבתו וחברתו של האדם, אינם יכולים לשמש לו מתבוא

46

ותירוץ, לכך שלא קידם את עצמו ברוחניות.

3

דוגמה נוספת: דווקא בתקופה שתזכרנו לעיל, בה קטא שבט דן פתסכ
 מיכה - קם מבניו ארד מגדולי השוכטים: שמשון. שפיטתו את ישראל
 היתה כה מיוחדת ונעלה, עד שגרמזה לשבת בתורה: "דן ידן עמו קאחד
 שבטי ישראל" (ברא' מט, טז) - קיהודה, המיוחד בשבטים; והיו אף שהגדילו
 ואמרו: "קיהידו של עולם!" (בר"ר צח, יג. וקאה בהרחבה להלן שיחה ד).
 וכן הדבר, בתוך המסגרת החיובית. גם בה יכול האדם להעפיל ברוחניות
 מעל לחבריו, אף שהם מעולים כשלעצמם. הנה למשל, בין בוני המשכן:
 למרות שאהליאב ושאר חכמי-לב עשו במלאכה, מדגיש הפסוק (שמות לו, א):
 'יעיש בצלאל את הארץ' - שכיוון שמסר נפשו על העבודה יותר מכולם,
 לכן נקראה על שמו (שמו"ר נ, ה, ועיש פי' מהרז"ו. ועיש שפתי חכמים).
 הנה כי-כן: האדם, הוא הקובע לעצמו את מקומו; בתוך שבטו וחברתו,
 ובכלל עם ישראל.

6

8

11

תיקונו של שבט דן

אלא שנראה לחדש ולומר, שאותה הליכה בסוף המחנה - שביטאה,
 כאמור, את רוחניותו הירודה של דן והיתה בעוכריו - בה היה גם תיקונו!
 על הביטוי הנאמר בדן: "מאסף לכל המחנות לצבאתם" (במד' י, כה), פירשו
 שהיה אוסף את האבדות של המחנות שלפניו, ומשיב אותן לבעליהן (ירוש'
 עיר' ה, א. נראה, שלמרות שחטאו בעבודה-זרה, לא נחשדו על אי-השבת אבדה).
 וצריך לומר, שהדבר היה מכוון: מאחר וכשלו בעבודה-זרה וגרמו בזה
 נזק לכלל - כי פֵעטיים הכה עמלק בישראל - לכן נתנה להם מצוות השבת
 אבדה המסייעת לכלל, כי בכך יתוקן חטאם! לכן קבע ה' את מקומם
 דווקא בסוף המחנה, ולא הניח את מצוות השבת האבדות לשבט אחר.
 ואולי מותר להוסיף כאן, את היסוד שאומרים בעלי המוסר, ומקורו בכתבי
 קבלה: שלעתים, האדם אינו ראוי מצד עצמו להיכתב לחיים, ובכל זאת
 הוא זוכה בחיים, מפני שהציבור צריך לו; הוא ממלא תפקיד מסויים,
 שכולם זקוקים לו. ובמשל: לעתים ישנן פגישות חשובות בין מנהיגי העולם
 הגשמי; כגון בין נשיא ארה"ב לנשיא רוסיה. מפאת רגישות הפגישה
 והעניינים הנדונים בה, אין משתפים בה איש; אפילו לא את שר ההגנה.
 אבל יש מישהו - שתמיד ימצא שם. אפילו בפגישה סודית ביותר המוגדרת
 כפגישה "בארבע עיניים", קִזו שגורל העולם מונח בה על הכף - חייבים
 לשתפו. בלעדיו - לא יתחילו מנהיגי המעצמות לשוחח; הם יתכו לו. מיהי
 אישיות רמת-דרג זו? - המתורגמן...! אדם פשוט, היודע רוסית ואנגלית...
 הוא אינו מצביא דגול, איננו שר בכיר, ואת שמו לא תראו בעיתון - אך
 בלעדיו פשוט אי אפשר.

16

21

26

31

בזכות הצדיק - נצלה אומה שלמה

אם כן: דווקא מפני שבט דן אינו המעולה ביותר, הרי שה', החפץ בתיקון
 העולם, מועיד לדן תפקיד המועיל לכל ישראל. מגילת רות, הנקראת בחג
 השבועות אליו או קרבבים, מספקת לנו דוגמה מצויינת לרעיון זה:
 בפרשת "פינחס" (במד' כה, יז) מצטווה משה לנקום במדן, על שסייעו למואב
 להחטיא את ישראל. יושב משה וחושב לעצמו: אם צריך לנקום במדן,
 שרק סייעו למואב, קל-וחומר שיש לנקום במואב עצמו! - לכן אמר לו
 ה': "אל תצר את מואב" (דבר' ב, ט; ב"ק לח. ועיש תוד"ה: נשא). ולכאורה
 מדוע? הרי קל-וחומר, הוא מ"ג המידות שהתורה נדרשת בהן!
 - מסביר לו ה', שאמנם כן; הקל-וחומר כשלעצמו הוא אמת. אלא
 שכדאי להשאיר בעולם עם שלם של רשעים, עם ששורשו בסדום - רק
 כדי שתצא ממנו רות ומלכות בית דוד. היינו: היות והעולם יצטרך בעתיד
 להיות המואביה - נצלה האומה כולה, מעונש שאכן היה מגיע לה בהחלט.
 ועל דרך זו כתב הרמב"ם: שיתכן ומן השמים יזכו "שוטה וכסיל" בעושר
 מופלג, כדי שיבנה ארמון מפואר לכל ימי חייו, וכל זאת, רק משום שכעבור
 שנים רבות יחלוף במקום אדם צדיק ביום שרבי, וקירות הארמון ישמשו
 מחסה להצלת נפשו מן החום הלוהט (הקדמה לפיהמ"ש).

34

41

46

51

4

בשבת האבות, שב שבט דן לכלל.

1 אך דומני, שתייבים לומר יותר מכך. סוף-סוף דן הוא משבטי י-ה, וראוי לומר בעניינו רעיון נשגב יותר, מאשר רעיון השייך גם במתורגמן גוי: מצוות השבת-אבדה שניתנה לשבט דן, אינה רק כדי לעשותו מאותם שהרבים צריכים להם, אלא יש בה עניין מהותי ורחב יותר: כדי שעל-ידי גמילות-החסדים, יתאחד השבט עם כלל ישראל. חטא העבודה-זרה בו חטא, הפריד את דן מכלל ישראל, ורק אז יכול היה עמלק לשלוט בהם; לכן בא החסד ומחבר אותו שוב לכלל, ובכלל - אין לעמלק שליטה! וחשבתי להסביר בכך, את אופן אזכורו היוצא-דופן של שבט דן, בברכתו של משה ב"וזאת הברכה" (דבר' לג):

11 לכל שבט, מוקדשת שם פרשה בפני עצמה; היינו: בין סיום הברכה של כל שבט, לבין תחילת הברכה לשבט הבא, חייב להיות בספר-התורה רווח. והנה, בין סיום ברכתו של דן בפסוק כ"ב, לתחילת ברכת נפתלי בפסוק כ"ג - אין כל רווח! כי תיקונו של דן הוא, בחיבורו לכלל ישראל! ברכת משה ממשיכה ומדגישה, את מהלך התיקון של דן שהחל בפרשתנו.

16 בתורת מו"ר הרב דסלר זצ"ל, זהו הרי יסוד הנדון בהרחבה: כאשר ראובן גומל חסד עם שמעון - יותר ממה שנתן לשמעון, נתן ראובן לעצמו. כי באמצעות הנתינה דבק ראובן בה', במידותיו יתברך, שהרי ה' הוא הנותן הגדול ביותר (ובמדרש: "יותר משבעל-הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל-הבית - ויק"ר לד, ח). העובדה ששבט דן עוסק בחסד, במידתו הגדולה של הבורא - מנקה אותו לדבוק יותר במידותיו; לאהוב יותר את הזולת, ולהתחבר לכלל באמצעות אהבה זו.

והשבתי, שעשיית חסד זו עם הכלל, מועילה לדן אף בכיוון נוסף: מובא בחז"ל (ב"ב י). שטורנוסרוכוס הרשע שאל את רבי עקיבא: אם ה' אוהב את העניים, מדוע אינו מפרנסם? הרי הוא כל-יכול! - ענה לו רבי עקיבא: כדי שנפרנס אותם אנו, ונינצל בזה מדינה של גיהנום. אמר לו ה'ומאי: אדרבה! בעזרה לעני הנכס מכעיסים את הבורא! משל למלך שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים - האם לא יכעס על מי שיעז לסייע לעבדו?! - אמר לו רבי עקיבא: המשל אינו תואם לגמשל, כשמדובר בישראל. בנו צריך לומר: משל למלך שכעס על בנו וחבשו בבית האסורים - האם לא ישמח לב המלך, כשמישהו ילך ויסייע לבנו? כי האמת היא, שהמלך אוהב את בנו, גם אם מסיבה כלשהי נאלץ לחובשו בכלא. וכך גם כאן: כיוון שחטא והכעיס את ה', זקוק עתה שבט דן לאהבתו. לכן, ראוי וכדאי לו 'לפנק' את בניו של מקום, כי בכך, יזכה באהבת אביהם.

מעלת המחנכים בישראל

ואלה תולדת אהרן ומשה (ג, א)

ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדך תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (יש"ע)

תחושתם המוטעית של המלמדים

מעלה גדולה היא להיות מאלו המלמדים תורה את ילדי ישראל, עד כדי כך שנחשב להם כאילו הם בניהם ממש, אלא שלא תמיד יודעים המלמדים להעריך נכונה את ערך עצמם.

לדעתי אחת הבעיות הגדולות של ציבור המלמדים היא תחושתם התמידית שהם בבחינת 'סנדוויץ'... ואבאר את כוונתי.

6 'סנדוויץ' היינו פרוסה מכאן ופרוסה מכאן כשבאמצע תבוי איזשהו ירק או ממרח וכדומה, ורגילים להמשיך את האח האמצעי ל'סנדוויץ' - והכוונה לומר ששמים לב לאח הגדול ולאח הקטן, ואילו הוא נעלם באמצע.

9

16

21

26

31

10) אפאר / מע

5

כמדומה טיבבית זו טובלים גם דברים מהמלמדים. בעל מלאכה כנגד, מסגר זכר / יודע שהוא 'בעל-בית' ומתוך כך ישתתף בשמחה בשיעור של 'דף היומי'. לעומתם, לתלמידי חכמים ישנן שאיפות יותר גדולות: לדעת ש"ס, להתעלות וכו'.

מלמדים נמצאים באיזשהו מקום באמצע: מצד אחד להצטרף לשיעור של הדף היומי - המלמד לא רוצה. "מה, אני אשב עם ה'בעלי בתים', וכי הנני בעל רמה כה ירודה"?... מאידך הוא חושב שגם אינו ת"ח, וכיצד יתכן, אפוא, שיגמור את הש"ס?...!

בקיצור, הוא לא ת"ח ולא 'בעל הבית'. הוא 'משמש בקודש', ובתור שכזה הוא פטור מלהיות גדול בתורה, וגם פטור מהחובות המוטלים על בעלי-בתים. וכך הוא נשאר כל ימיו 'תקוע' אי שם באמצע, אינו מתקדם הלאה ואינו מתעלה...

זוהי בעיה מעשית עד מאוד.

המלמדים - ראויים להיות גדולי ישראל

תחושה זו קיימת גם בציבור הרחב בהתייחסותו לעבודת המלמדים. נראה שהמלמדים תקועים באמצע בין בעל הבית לתלמיד חכם. הם כביכול בבחינת סוג ב'. אמנם הם לא כמו אלו שנפלטו מהישיבות חלילה, אך סוף כל סוף קשה להם ללמוד, ומאחר והם לא רצו להיות בשוליים תפסו את עצמם והלכו להיות מלמדים...

זוהי השקפת שקרית ומוטעית, והיא 'חותכת' כל נתח טוב מעם ישראל. בחז"ל רואים שהמלמדים היו גדולי ישראל: ר' חייא שהיה גדול התנאים שמש כמלמד ועי"ב"מ פה ע"ב, וכן עוד אחרים מגדולי התנאים, וגם על המלמדים בדורנו להיות גדולי ישראל, מכל הבחינות.

כדי ללמד. גמרא בכיתה צריך להיות למדן ברמה של יכולת למסור שיעור בישיבה גדולה. ללמד חומש וכן להחדיר בילדים יראת שמים אמיתית, אפילו כשמדובר בילדי ה'מכינה', צריכים להיות גדולי ישראל! זוהי האמת ללא ספק!

אני עצמי מכיר מלמדים [ב"ה יש לי ילדים ב'חידר'], ויש ביניהם כאלו שיש להם את האפשרות לגדול. הסיבה היחידה לכך שהם אינם מתפתחים כראוי היא משום שהם בעצמם אינם תופסים זאת. הם אינם מרגישים חייבים. יש להם את כל הכלים הנדרשים כדי להיעשות גדולים בישראל, רק שהם מרגישים את עצמם פטורים מהענין.

קביעות יומית של לימוד

על המלמד לדעת כי גם אם במשך היום הוא מלמד ילדים קטנים "בראשית ברא", לאחר מכן עליו לקבוע לעצמו שעה ללימוד של הדף היומי. הן סוף כל סוף ניתנה לנו נשמה טהורה מאת הרבש"ע, ולא יתכן לעזוב את העולם הזה בלי ללמוד [או לכה"פ 'לעבור'] על סדר קדשים, סדר טהרות, סדר זרעים, ושאר סוגיות חמורות בש"ס.

"הדף היומי" הוא רעיון גאוני - דבר עצום, שעל ידו ניתן לרכוש ידיעות בכל חלקי הש"ס. אמנם לא לכל אחד זה מתאים, אך עבור רוב הציבור זוהי ברכה גדולה שיש בה הרבה מעלות. והרי סוף כל סוף כל אחד חייב ללמוד את הש"ס, מפני שאנחנו מאמינים באמונה שלימה שלנשמה שלנו יש שלימות, והתורה הקדושה בנויה גם כן בשלימות, וכל דף גמרא שיחסר לנו יגרום לכך שנהיה, חלילה, בעלי-ימוס לעד ולעולמי עולמים. לא נוכל לומר לקב"ה: "מה רצית ממני? אני בסה"כ הייתי מלמד"... כי כפי שנתבאר הקב"ה יענה לנו שני דברים: ראשית כל, גם אם אתה 'רק' מלמד, מ"מ מוטלת עליך החובה לדעת את כל התורה כולה! ושנית, אין כזה דבר 'בסה"כ' מלמד...

לימוד הדף היומי מהוה מסגרת נפלאה המביאה את הלומד לסוגיות שלעולם לא היה מתוודע אליהן אילו לא השתתף בשיעור זה. לא יתכן שנשמה של יהודי לא תדע מה הכוונה "בטל ברוב", מהו "חולין" מהו "הקדש" וכיוצ"ב. לא יתכן שנשמה יהודית תעזוב את העולם הזה ללא ידיעות אלו.

כמובן שהלימוד צריך להיעשות בעמקות עד כמה שמתאפשר הדבר. אסור להיות שטחיים. בגמרא (ע"ז יט ע"א) נאמר: "ואמר רבא: לעולם ליגרס איניש, ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר 'גרסה נפשי לתאבה', 'גרסה' כתיב ולא כתיב 'טחנה', ופירש"י: "גרסה" - לשון גרש וכרמל, שלא היה טוחן הדק אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע לצורך מאכל".

6

16
pe

1

6

1

26

3

36

11

46

6

יש לדייק מכאן דבר נפלא: בלוע חטים שלימות ודאי אי אפשר, אך גם לא נאמר שיש לטוחן לקמח דק, אלא לחתוך אותן לשניים או לארבע. כלומר, אע"פ שהדברים עדיין אינם בגדר "קמח" - לא נכנסת לעומק הענין, גם חיתוך כלשהו, לשניים או לארבע, די בו כדי שהדברים יהיו ראויים לאכילה. אבל לבליעה סתמית בלי להבין כלל במה מדובר אין כל ערך. לשם כך יש לחזור על הדף בלילה, ונדרשת מסירות נפש רבה.

לדעתי הצטרפות לשיעור של הדף היומי היא דבר עצום, אך על הומד לדעת כי הדבר אינו פשוט. ההבנה ובעצמה אינן באות מאליהן. "כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה" (שה"ש ת, ו) - לימוד הדף היומי טומן בחובו קשיים והפרעות עד אין קץ. שבע שנים זוהי תקופה ארוכה מאוד. פעמים רבות ישנן טרדות, מתעייפים ולפעמים כבר כמעט מתייאשים, אבל אשרי מי שמתעקש ומצליח בעז"ה.

12
פ

למלמד ניתן 'פה קדוש'

זאת ועוד, ידועים דברי חז"ל: "וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה - מבטלה בשבילו, שנאמר 'ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה'" (ב"מ פה ע"א).

פעם כשראיתי את אחד הדרשנים הגדולים, נגשתי אליו לקבל ממנו ברכה, וכשראיתי שהוא תמה על כך, הסברתי לו שהרי הוא עוסק בהוצאת יקר מזולל, וא"כ ניתנה לו הסגולה של "כפי תהיה".

על המלמדים לדעת, כי גם לימוד ילדים קטנים נכלל ב"תוציא יקר מזולל". פיהם של המלמדים תורה לילדי ישראל הטהורים הוא פה קדוש, צינור של קדושה, וכיון שכך ניתן בידם גם הכח של "כפי תהיה".

עליהם לזכור, אפוא, ללמד תמיד סגוריה ולהתפלל על כלל ישראל שנזכה במהרה לגאולה השלימה.

13
פ
10

ת"ד 'תשמיש מצוה'
השמיש מצוה קדושה נגנזין ואלו הן השמיש מצוה קדושה לולב שופר ציצית ואלו הן השמיש מצוה דלוסקמי ספרים תפילין ומוזות ותיק של ס"ת ונרתוק של תפילין ורצועותיהן. אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסא תשמיש דתשמיש הוה ושרי כיון דחוינא דמותבי עליה ס"ת אמינא 'תשמיש קדושה הוה ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוה כיון דחוינא דעיפי ליה ומנחי ספרא עליה אמינא 'תשמיש קדושה הוה ואמר ר'...

1. כדרך רבינו למצוא צונן ומקור בתורה שבכתב להלכות הנאמרות על ידי חז"ל ללא ציון כל מקור בתורה לדבריהם. וזה לשון הגמרא: תנו רבנן, תשמיש מצוה ב'זרקין', תשמיש קדושה נגנזין... אמר רבא, מריש הוה אמינא האי כורסא (בימה של עץ - רש"י) תשמיש דתשמיש הוה (שפורס מפה עליו, ואח"כ נתן ספר תורה עליו - רש"י) ושרי, כיון שחוינא דמותבי עייליה ספר תורה (בלא מפה - רש"י) אמינא תשמיש קדושה הוה ואסור... 2. בכורות מן, א דתניא, לוייה ושנשבת או שנבעלת בעילת זנות נתנין לה מן המעשר (ראשון) ואוכלת. אלא כהנת כיון דאיבעיל לה הוה זרה. ומבארים תוספות: ואפילו קדושת לוייה

15
תורה

14
תורה

שהוא כסא להשם המפורש, כמו שנאמר (תבוק ב, כ) 'והי בהיכל קדשו' - היכל הוא שם א"י. ועיין רש"י ותוספות סוכה מה, א בזה"ש. וכן כתוב בעזרא ת, כח: 'ואמרה אליהם, אתם קדש לה' והכלים קודש... (פסוק כט) שקדו וישמרו...'. הרי כדפרשנו, ודייק היטב.

ובזה נתבאר לנו דבר נגנז דבכהנים דאיכא בהו קדושה, לכן במתנותיהם איכא קדושה, דאינם נאכלים בטומאה, כמו תרומה, וקדוש הוא. אבל לויים, דהוי תשמיש דתשמיש, ליכא בהו קדושה, ולכן מתנותיהם נאכלין בטומאה. ואפילו לר' מאיר דאמר מעשר ראשון אסור לורים, מכל מקום סבור דנאכלים בטומאה, דכתיב (במדבר יח, לא) 'ואכלתם אותו בכל מקום' - אפילו בקבר, כמו שפירשו תוספות ביבמות דף כו, ב, עינין שם 11. ולפי זה יתבאר לנו עוד, דמת דפליגי ר' מאיר

ג, מה והיו לי הלויים אני ה'. דע, דהא דאמרו בפרק בני העיר (מגילה כו, ב) דתשמיש קדושה קדוש ותשמיש דתשמיש לא יצא להם לדעתי מדין תורה. דאשכחן דכהנים המה משמיש קדושה, קדושה אית בהו, וקדושים יהיו... ולא יחללו... (ויקרא כא, ו). וכהנת שזנתה נפסלה מן המעשר, דקדישא גופא אבו לים המה נתונים לאהרן ובניו (לעיל ג, ט). ונתי

משמיש משמשו, ולכן לית בהו קדושה, ולויה שזנתה אוכלת במעשר, דלא קדישא גופא. ולכן בעת משא מלאכת הקודש, היו הקרשים נסענים על העגלות, ועבודת בני קהת אשר היה בכתיף היה מכוסה בבגדים כדי שהבגדים יהיו משמיש קדושה, והלויים יהיו תשמיש דתשמיש. וכן הדין, ודודא הוי כליין, והשני כלי, הוי תשמיש דתשמיש. וכמו כאן, שהבגדים היו כליין, ובכל זאת הוי הלויים תשמיש דתשמיש. וכיוצא בזה אמרו ברכות סוף פרק ג (כו, א): גלימא אקטרא, ככלי בתוך כלי דמי. ולכן כתוב 'והיו לי הלויים אני ה'', לרמז שמהשם יתברך משמו יש שני הפסקות - והיא תשמיש דתשמיש - וזה "לי" "אני". וכן 'ולקחת הלויים לי אני ה'.' ו"אני" הוא התשמיש והמלבוש, ש"אני" הוא שם משם ע"ב, והוא כמו שם אדנות,

פקעה מינה, וגרעה מלוייה אשת כהן שנשבת, דאציג דמיפסלא בתרומה לא פקעה מינה קדושתה לענין ה' סלעים. אבל כהנת, דקדושתה כפוסה אציה, כשמתחללת, פקעה קדושתה לגמרי. 3. אבל הרמב"ם בהלכות מעשר פרק א הלכה ב מנמק זאת אחרת: ... ומנין שמשער ראשון חולין? שנאמר (במדבר יח, כז) 'ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה רגמן היקב', מה גרון ויקב חולין לכל דבר, אף מעשר ראשון שניטלה תרומתו חולין לכל דבר. לפיכך בת לוי שנשבתה או שנבעלה בעילת זנות - נתנין לה המעשר ואוכלת... 4. כך שהלויים הובילו את העגלות אשר נשאו את הקרשים של קודש, וממילא שהבגדים כסו את הכלים, ובאמצעותם נשאו הלויים את כלי הקודש. 6. רש"י: ארגז של ספרים.

17

16) תורה - דברים

ולכאורה דבריו תמוהים דמתוך דקדוק
 במקראי הקודש שבפרשתנו
 נראה לכאורה דשאני מתנות כהונה
 ממתנות לוי'ה כיסוד גדרם, ורק מתנות
 לוי'ה הוי חלף עבודתכם ולא מתנות כהונה,
 וכאמת לא מצינו בכתובים לשון זה של
 חלף עבודתם אלא במתנות לוי'ה, "ולבני
 לוי נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף
 עבודתם אשר הם עובדים" (במדבר י"ח כ"ב),
 "ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם כי
 לשכר הוא לכם חלף עבודתכם באהל מועד"
 (וי"ח כ"ב). אבל במתנות כהונה לא כתיב חלף
 עבודתכם אלא עבודת מתנה הם עובדים
 וזוכים במתנות כהונה משלחן גבוה, ונראה
 ענד לדייק יסוד זה ממה דכתיב גבי
 להכהנים "ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא
 תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך
 ונחלתך בתוך בני ישראל" (שם כ"ב) הרי
 דכהנים לא נתלו בארץ משום דה' חלקם
 ונחלתם, אבל לבני לוי נאמר (שם כ"ב)
 "ולבני לוי נתתי כל מעשר בישראל לנחלה
 חלף עבודתם" (שם כ"ב) "כי את מעשר בני
 ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים
 לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל
 לא ינחלו נחלה" הרי דטעם אהרן יש במה
 ושארין הלויים נחלים בארץ משום שמעשר
 שלהם הוא נחלתם.

והדברים מתקבלים מאוד גם ביסוד גדר
 עבודתם של הכהנים והלויים
 ההני כהני שלוחי דרחמנא נינהו בעבודת
 הקרבנות וכל עבודתם לגבוה וברין הוא
 שיאכלו משלחן גבוה, אבל עבודת הלויים
 שעליה הם נוטלים שכרם אינה עבודת
 הקרבנות ושלוחי דין נינהו וברין שיטלו
 חלף עבודתם כדין פועלים דעלמא*.

(17)
 Festivals of Faith
 Rav Norman Lamm
 א"ת

(8)

1 And here, as the two dim figures of Ruth and Orpah part in the early dawn of recorded history, generations and destinies move with them. A bleak, lonely, pathetic scene on the distant plains of ancient Moab, but one which initiates and summarizes the parting of the ways of two great nations. For Ruth, as our tradition explains, converted to Torah, accepted Naomi's faith, married a great Jew—the kindly, renowned, and saintly Boaz—and soon became the great-grandmother of the greatest king of Israel, whose birthday is today: King David—the noble, saintly, sweet singer of Israel who unified a nation and gave it the immortal Psalms. Orpah returned to her heathen origins, despite her original protestations, ultimately forgot that she ever even knew Naomi and Ruth, and was swallowed up in the life of Moab. And tradition here records the opposite: she became the ancestress not of kings and saints and scholars and prophets and poets, but she bore a line of descendants distinguished by their viciousness, immorality, venery, and anti-Semitism. Just as Ruth became the forerunner of King David, and the royal house of Israel, so did Orpah, her sister-in-law, become the grandmother of David's archenemy Goliath, hero of that lewd and savage people, the Philistines (*Sotah* 42b). Israel was constantly at war with the raiding Philistines, both militarily and culturally. And their eternal opposition was epitomized in the unequal battle between David and Goliath (I Sam. 17). This entire drama of nation against nation and culture against culture goes back to two young women who parted from each other in the presence of one Naomi, two young ladies who were sisters-in-law, and who, but for a turn of fate, might have remained together for all time.

2 And as we ponder this juxtaposition of nations—the people of David vs. the people of Goliath, the Psalm's vs. the Spear, holiness vs. lewdness—we look back to their ancestors, who were sisters-in-law. And why, one wonders, was fate so good to Ruth and so harsh on Orpah? For did not Orpah, too, offer to remain with Naomi and accept Torah instead of a civilization of immorality? And the answer lies in that slight difference of attitude which usually passes unnoticed, but which moves history as effectively as a bulldozer pushing sand. 3 Listen to the Bible describe the parting of ways of these two girls: *va-tishak Orpah la-hamotah*, "and Orpah kissed her mother-in-law," *ve-Rut dayekah bah*, "whereas Ruth clung to her" (Ruth 1:14). Here was the essential difference between Ruth's and Orpah's attitudes toward Naomi and therefore Torah: Orpah only kissed, while Ruth cleaved and clung. A very slight difference, you might say. True, but one which develops and unfolds through the centuries. 36 The clinging and deep attachment of a Ruth becomes the profound passion for Truth and the noble clinging to the God of a David and of a people, Israel. And the superficiality of Orpah, symbolized by the kiss, degenerates into the rabid and demonic wickedness of a Goliath; the lukewarm attraction becomes the very cold antipathy. Indeed, the Talmud refers to Israel as *benei devukah*, 4 "the sons of she who clung," and to the enemies of Israel as *benei neshukah*, "the sons of she who kissed her mother-in-law" (*Sotah* 42b). And ultimately, predict the Sages, *yavo'u benei neshukah ve-yippelu be-yad benei devukah*, the clingers prevail over those who merely kiss, the Davids vanquish the Goliaths. Superficiality must always buckle and fall, when the real test comes, before the 46 power of sincerity and the might of depth and true loyalty.

And isn't religion itself today affected by that same kind of superficiality, this form-without-content malady? Certainly, for there are two kinds of religion—the kissing and the clinging. We have got to be careful when using that word "religion." For there is religion, and there is religion. One is the *benei neshukah*, and the other, the *benei devukah*. And the differences between them are easy enough to detect. The *benei neshukah* are ever-ready with the ubiquitous and easy expression of affection. Synagogue—nice; services—beautiful; Talmud Torah or day school—necessary; *kashrut*—a fine thing for some folks. All our Jewish institutions are treated with the saccharine sweetness symbolized by the superficial and sugar-coated kiss. But the *benei devukah*, without whom these same institutions could never exist, view these things otherwise.

Synagogue—not nice but urgent; services—not beautiful but profound and soul-stirring; Jewish education—not just necessary but vital, a matter of life and death; *kashrut* and *taharat ha-mishpahah* (family purity)—not just good ideas for some folks, but among the very cornerstones of our faith and survival, our way of life. The *benei neshukah* kiss the *mezuzah*; the *benei devukah* cling to

(B)
pe
b what is written therein. The *benei neshukah* close the *siddur*, kiss it, and leave it in the synagogue; the *benei devukah* close it, take its message with them, open their hearts to it, and begin to practice it. *Benei neshukah* express affection, whilst *benei devukah* impress with passion and devotion. The *benei neshukah* are ultimately of no avail, while the *benei devukah* ultimately will prevail. *Ve-attem ha-devekim ba-Shem Elokeikhem, hayyim kulchem ha-yom*, "And you who cling to the Lord are alive, every one of you, to this day" (Deut. 4:4).

These, then, are some of the differences between the kissing kind of religion, which has only form, only superficiality, only a saccharine sentimentalism, and the clinging kind of religion, which means meaningfulness, purpose, depth, and a hold on the core of life.

What we need, then, is a revival of the *benei devukah* kind of religion; and we here think especially of that kind of dynamic and powerful return to Torah Judaism. And we therefore appeal from this pulpit to all who have come this morning for the Yizkor services alone: try to deepen the religious spark you have. Do not make of Judaism merely a lovely demonstration of sentimentalism for dead parents. Don't come here just for an affectionate kiss to your parents' souls. Come, rather, to cling and bind your souls inalterably to the Eternal Spirit with whom they have become united. Do not be *benei neshukah*, to whom the reading of a list of names becomes metaphysically important and the wherewithal of Judaism. Become *benei devukah*, and begin to live a life of Yizkor, of remembering the Torah, source of our existence, and thus eternalizing the memories of your loved ones. Prove yourselves to be not *benei neshukah*—lukewarm, superficial, weak Jews who come for Yizkor and then run off before *Musaf*, deserting the synagogue and insulting God Almighty. Be, rather, *benei devukah*, who come to remain and then to return again more and more often until it becomes a regular habit.

The Davids and the Israelites scan over their lives, then, finding happiness, turn their eyes heavenward and thank God for having made them the sons of Ruth, who was able to cling. That is the true Yizkor. The Goliaths, their lives spent in hollowness and frustration, do not even know where to turn their eyes. To them Orpah is an unheard-of name. Memory is not her lot. She has become the forgotten mother of *benei neshukah*. As we say the Yizkor, let us resolve to return to a faith like that of the *benei devukah* of old, and may it forever rebound to the credit of those parents and ancestors whom we shall now remember in love, loyalty, and everlasting devotion.